

## **BUITENSCHOOELSE OPVANG**

## **BUITENGEWOON**

### **Pedagogische werkwijze**

**Juli 2020**

Spelenderwijs Ede is een professionele organisatie die veilige, verantwoorde en fijne opvang organiseert voor peuters en voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Op een warme, huiselijke plek, geleid door gekwalificeerde pedagogisch medewerkers. Er is altijd een locatie van Spelenderwijs voor peuteropvang, voorschool of bso bij u in de buurt..

# EEN VELD VOL KLAVERTJES VIER

## Inhoudsopgave

### Hoofdstuk 1. Locatiegebonden werkwijze

#### Hoofdstuk 2. Ouders

- 2.1 Ouders kennen en waarderen
- 2.2 Betrokkenheid en participatie
  - Klanttevredenheid
  - Nieuwsbrieven
  - Oudercommissies en Cliëntenraad
  - Inspectierapporten van de GGD
- 2.3 Vragen, opmerkingen, klachten

#### Hoofdstuk 3. Onze visie op kinderen en hun ontwikkeling

- 3.1 Veiligheid en welbevinden zijn de basis onder de ontwikkeling van elk kind
- 3.2 Gezond eten en bewegen is belangrijk
- 3.3 Kinderen zijn onderzoekers en ontdekkers
- 3.4 Elk kind ontwikkelt zich op een eigen manier
- 3.5 Waardevol spelen is zelf kunnen handelen, denken en informatie verwerken
- 3.6 Kinderen leren van andere kinderen, van pedagogisch medewerkers en van de speelomgeving
- 3.7 Alle ontwikkelingsgebieden van kinderen zijn even belangrijk

#### Hoofdstuk 4. Ondersteuning, interactie, stimulering

- 4.1 Continuïteit
- 4.2 Ondersteuning
  - Emotionele ondersteuning
  - Respect voor eigen initiatieven
  - Structuur bieden en grenzen stellen
  - Afspraken en regels in de buitenschoolse opvang
  - Informatie en uitleg geven
- 4.3 Interactie
  - De interactie tussen pedagogisch medewerkers en kinderen
  - Het begeleiden van (groeps)interacties tussen kinderen
  - Probleemsituaties/Conflictsituaties
  - Normen en waarden
- 4.4 Stimuleren
- 4.5 Wanneer

#### Hoofdstuk 5. Observeren, volgen en signaleren

- 5.1 Mentorschap
- 5.2 Observeren / dagelijks kijken
- 5.3 Volgen van de ontwikkeling
- 5.4 Kwaliteitsverbetering door het volgen van kinderen
- 5.5 Overdracht
- 5.6 Kinderen nieuwsgierig maken en houden
- 5.7 Signaleren

#### Hoofdstuk 6. De speel/leefomgeving

- 6.1 Veilig, schoon en gezond
- 6.2 De indeling van ruimte
- 6.3 De inrichting van de ruimtes, hoeken en plekken

6.4.1 Kinderen kunnen het materiaal vinden en gemakkelijk opbergen

6.5.1 Buiten spelen

### **Hoofdstuk 7. De dagindeling**

7.1.1 Een vaste, maar flexibele dagindeling met soepele overgangen

7.2.1 De nadruk op spelen in kleine groepen

7.3.1 Als kinderen niet mee willen doen

7.4.1 Dagen aan elkaar verbinden

7.5.1 De dagindeling bij de buitenschoolse opvang

7.6.1 De dagindeling bij de vakantieopvang

7.7.1 De pedagogisch medewerkers eten mee

### **Literatuur**

# Inleiding

In deze pedagogische werkwijze van Spelenderwijs Ede staat waar het in ons werk in de kern om gaat. Kinderen liefdevol opvangen/opvoeden, of anders gezegd verzorgen, begeleiden en stimuleren bij hun ontwikkeling, dat is onze professie.

Wanneer kinderen bij ons komen delen ouders\* hun verantwoordelijkheid met ons. Ouders blijven daarbij de eindverantwoordelijkheid houden over de opvoeding van hun kind. Daarom vinden wij een goede relatie en samenwerking met ouders belangrijk.

\*Waar ouders staat kan ouder(s)/verzorger(s) gelezen worden.

In het pedagogisch kader beschrijven wij hoe wij de doelen uit de wet voor reguliere opvang concreet vormgeven. Het gaat hierbij om de volgende onderdelen:

- Het bieden van veiligheid (emotioneel en fysiek)
- Gelegenheid bieden tot het ontwikkelen van persoonlijke competenties
- Gelegenheid bieden tot het ontwikkelen van sociale competenties
- De overdracht van waarden en normen

Onze visie op samenwerking met ouders, onze speelomgeving, onze dagindeling, onze interactie en het observeren van kinderen zijn de vijf onderdelen waarmee wij de hierboven beschreven doelen concreet vormgeven voor kinderen.

Onze pedagogische visie is de basis onder onze dagelijkse professie, 'kinderen liefdevol opvangen/opvoeden of anders gezegd verzorgen, begeleiden en stimuleren in hun ontwikkeling'. Elk kind is voor ons een klavertje vier. Wij willen kinderen graag leren kennen zodat het bij ons waardevol kan (leren) spelen, ontdekken en samenwerken. Dat willen wij in elke locatie bereiken. Toch is elke locatie ook een zelfstandige unit, met een eigen sfeer, passend bij de wijk of de school. In hoofdstuk 1 van deze pedagogische werkwijze leest u hoe dit is vormgegeven in de dagelijkse gang van zaken op de locatie van uw kind.

De pedagogische werkwijze heeft een interne en externe functie. Intern daagt de visie uit na te denken over waar wij medewerkers van Spelenderwijs Ede ons werk willen en kunnen verbeteren, bijvoorbeeld bij het samenwerken met elkaar, het aanbod aan de kinderen, de werkbegeleiding, het scholingsbeleid, de samenwerking met andere instellingen zoals onderwijs en zorg. Jaarlijks evalueren wij het pedagogisch kader en de pedagogische praktijk. Indien nodig wordt de pedagogische werkwijze bijgesteld.

De titel van de pedagogische werkwijze is *'Een veld vol klavertjes vier'*.

In hoofdstuk 1 beschrijven wij de locatiegebonden werkwijze

In hoofdstuk 2 beschrijven we ons ouderbeleid.

In hoofdstuk 3 staat onze visie op kinderen en hun ontwikkeling. Het is het hart van ons werk.

Dit hoofdstuk is voor de Peuteropvang en Buitenschoolse opvang locaties van Spelenderwijs hetzelfde.

Hoofdstuk 4, 5, 6 en 7 zijn de vier klaverbladen waarmee we onze visie in de praktijk vormgeven.

In hoofdstuk 4 beschrijven wij onze wijze van ondersteuning, interactie en stimulering.

In hoofdstuk 5 beschrijven wij onze wijze van observeren en volgen.

In hoofdstuk 6 beschrijven wij hoe wij de speel/leefomgeving indelen en inrichten.

In hoofdstuk 7 beschrijven wij hoe wij de dagindeling vormgeven.

Wij sluiten de pedagogische werkwijze af met de literatuurlijst. De hier genoemde theorie en/of onderzoek is samen met onze praktijk de ondergrond en inspiratie voor deze pedagogische werkwijze geweest.

# Hoofdstuk 1 - Locatiegebonden werkwijze

## Locatiegegevens

### Adresgegevens Spelenderwijs locatie

BSO BuitenGewoon is gevestigd in de wijk Kernhem op de Distelberg 1, 6718 EB in Ede. De locatie bevindt zich op loopafstand van het bos en is volledig gericht op de kinderen in de leeftijd van 8-12 jaar.

### Openingstijden

BSO BuitenGewoon is geopend op:

Maandag, dinsdag en donderdag van 7.30-8.30 en 14.00-18.30

Woensdag en vrijdag van: 7.30-8.30 en 11.45-18.30

Op woensdag en vrijdag worden de kinderen opgevangen op BSO de Kern. Deze BSO ligt aan de overkant van de Distelberg in dezelfde wijk.

### Leeftijd kinderen

Kinderen kunnen bij ons spelen en zich Spelenderwijs blijven ontwikkelen vanaf de leeftijd dat ze naar het basisschoolonderwijs kunnen gaan en totdat zij naar de middelbare school gaan. BSO BuitenGewoon is gekoppeld aan BSO de Kern. Wat BSO BuitenGewoon uniek maakt is dat hier alleen de oudste kinderen in de leeftijd van 8-12 jaar komen. Het spelmateriaal is volledig gericht op deze groep.

### Aantal kindplaatsen locatie

Er kunnen per dagdeel 30 kinderen bij ons terecht.

### Beroepskracht- kind ratio

Spelenderwijs plant volgens de BKR rekentool 1ratio van de Rijksoverheid. Wij houden hierbij rekening met de groeps- en leeftijdssamenstelling en afmetingen van de ruimte.

### Basisgroepen

Op BSO Buitengewoon werken we met 1 basisgroep.

### Vaste gediplomeerde medewerkers

Afhankelijk van het aantal aanwezige kinderen werken bij BSO BuitenGewoon met twee of drie vaste, gediplomeerde pedagogisch medewerkers.

De beroepskrachten kunnen worden ondersteund door vrijwilligers, stagiair(e)s en een coach.

Wanneer de extra groep open gaat zal er een derde vaste pedagogisch medewerker worden toegevoegd aan het team.

### Vrijwilligers en stagiaires

Stagiair(e)s op een Spelenderwijs locatie volgen een kindgerichte Beroeps Opleidende Leerweg. Voor stagiairs geldt dat de werkzaamheden die zij verrichten passen bij hun opleiding, hun opleidingsniveau en leerjaar. Per stagiair wordt bepaald welke werkzaamheden zij verrichten onder welke mate van begeleiding. Een stagiaire van een sportopleiding heeft andere leerdoelen dan een stagiair pedagogiek.

Twee Spelenderwijs unitmanagers zijn gecertificeerd om ROC examens af te nemen. Stagiairs en vrijwilligers worden begeleidt door pedagogisch medewerkers van de locatie. Voor stagiairs geldt dat zij ook vanuit school begeleiding ontvangen. Begeleiding van vrijwilligers op locatie is vastgelegd in het vrijwilligersbeleid van Spelenderwijs. Pm-ers kunnen altijd terugvallen op hun unitmanager als zij vragen hebben over de begeleiding of er problemen zijn. Een vrijwilliger/stagiair draagt nooit de eindverantwoordelijkheid op de locatie.

Vrijwilligers op een BSO locatie worden ingezet om kinderen te begeleiden bij allerlei activiteiten / workshops. Een vrijwilliger voert alleen die activiteiten uit voortgekomen zijn uit de gemaakte afspraken omtrent de activiteiten/workshops.

#### Achterwacht

In principe werken er minimaal twee medewerkers op BSO BuitenGewoon

Wanneer er minder dan tien kinderen aanwezig zijn is de achterwacht geregeld door een collega van BSO de Kern die aan de overkant van de straat gevestigd is. Daarnaast kan er een manager van Spelenderwijs binnen 15 minuten ter plaatse zijn.

#### Samenvoegen groepen/locaties

Tijdens de vakantieperiode worden de kinderen van BSO BuitenGewoon opgevangen op één van de andere locaties van Spelenderwijs. Met plaatsing wordt rekening gehouden met aanwezigheid van vriendjes en/ of vriendinnetjes. Vaak gaat BSO de Kern open in de vakanties

#### Ruil en/of extra dagen afnemen

Ouders hebben de mogelijkheid binnen de BSO om dagen te ruilen en/of om extra dagdelen af te nemen. Dit kan alleen wanneer het past binnen de leidster kind ratio van de groep. Ouders kunnen dit aanvragen bij de pedagogisch medewerkers op de groep, zij beantwoorden de ouders. Op onze [website](#) vindt u meer informatie over ruildagen.

#### Inzet pedagogisch beleidsmedewerker bij Spelenderwijs

Zie voor de inzet van IKK en VVE coaching 2020 de onderstaande link. Deze staat op de website onder BSO, beleid/regelingen  
[IKK en VVE coaching&beleid](#)

#### coaches (IKK)

Op onze BSO locaties werken wij vanaf 1 januari 2019 met een IKK coach.

#### Vervanging bij ziekte van de pedagogisch medewerker

Bij ziekte van een pedagogisch medewerker maken wij gebruik van vaste invalmedewerkers die in dienst zijn bij Skar/Spelenderwijs.

#### Vierogenprincipe

Het vierogenprincipe is vanaf juli 2015 verplicht voor de kinderopvang. Het vierogenprincipe houdt in dat er altijd een andere volwassene moet kunnen meekijken of meeluisteren met de beroepskracht. Deze maatregel is bedoeld om de veiligheid in de kinderopvang te vergroten. Op Spelenderwijslocaties waar vanwege de groepsgrootte met 2 pedagogisch medewerkers wordt gewerkt, is het principe gewaarborgd. Om het vierogenprincipe in alle gevallen te kunnen waarborgen, maken we ook gebruik van stagiair(e)s en vrijwilligers.

Op BSO BuitenGewoon zijn altijd twee pedagogisch medewerkers aanwezig. Wanneer dit bij uitzondering niet het geval is zorgen we voor de aanwezigheid van een stagiaire.

#### Toezicht door pedagogisch medewerkers

Bij het binnen- en buitenspelen is er in principe altijd toezicht van een pedagogisch medewerker, tenzij ouders er schriftelijk toestemming voor geven dat hun (oudere) kinderen zonder toezicht buiten spelen. Deze toestemming wordt vastgelegd op het toestemmingsformulier van het kind. In dit geval wordt er wel regelmatig bij de kinderen gekeken.

#### Uitstapjes:

Vanuit de BSO maken we soms uitstapjes, bijvoorbeeld naar het bos, de speeltuin, de film of de kinderboerderij. Daar waar we de activiteit al van te voren hebben gepland informeren we de ouders via de mail en ook mondeling. We geven duidelijk aan wat we gaan doen, waar we te bereiken zijn, hoe we het logistiek oplossen en hoe we daarbij de veiligheid waarborgen. Het vervoer wordt geregeld, met de auto (in goedgekeurde zitjes), het openbaar vervoer of op de fiets. Wanneer we op de dag zelf besluiten om er op uit te gaan dan nemen we onze mobiele telefoon mee, hangen we een briefje op de deur met de informatie waar we heen zijn, wanneer we terug zijn en waar we te bereiken zijn.

Voornamelijk tijdens de vakantie BSO ondernemen wij activiteiten met grotere groepen (vanaf 20 kinderen). Wij koppelen dan pedagogisch medewerkers aan kinderen. Voor vertrek of aanvang van de activiteit / het uitstapje krijgt elk kind te horen bij welke pedagogisch medewerker ze in de groep horen en bij welke andere kinderen, we proberen ook rekening te houden met wensen van vriendjes/vriendinnetjes/broertjes/zusjes. We regelen dit per sticker via een teken/kleurcode, de pedagogisch medewerker en de kinderen dragen een bepaalde kleur of tekening op hun naamsticker. De pedagogisch medewerker zorgt tijdens de activiteit / het uitje voor deze groep kinderen, ze houdt ze in de gaten, begeleidt ze bij hun activiteit, toiletbezoek en nuttigt met hen de lunch en bij andere gezonde versnaperingen etc. Wanneer de activiteit / het uitje het toe laat dat de kinderen "vrij" kunnen spelen in een speeltuin dan heeft elk kind een eigen aanspreekpunt. De kinderen zijn dan echter wel vrij om zelf op onderzoek te gaan, alleen of met vriendjes/vriendinnetjes. De pedagogisch medewerkers stellen zich dan strategisch op zodat er overzicht is over de gehele activiteit. Bij de "break" momenten zorgt elke pm'er die aanspreekpunt is voor een kind dat dit kind bij de centrale plek komt om te eten/drinken.

#### Veilig, schoon en gezond spelen

Een fysiek en sociaal veilige omgeving voor kinderen en volwassenen is natuurlijk de eerste voorwaarde waar wij als kinderopvang aan moeten en willen voldoen. Veilig, schoon en gezond zijn de ruimte binnen en buiten, de inrichting (kasten, stoelen, aankleding van de muren, etc.), het speelgoed, de materialen. Wij hebben het in dit verband over ook het eten wat wordt meegenomen of ter plaatse wordt bereid en over de hygiënische verzorging en begeleiding van kinderen. Wij zijn deskundig en gericht op veiligheid, hygiëne en gezondheid voor kinderen. Een voorbeeld hiervan is dat er bij het binnen- en buitenspelen altijd toezicht is. Ook hangen er op de locatie hangen huisregels specifiek opgesteld voor de betreffende locatie.

De visie van Spelenderwijs is vastgelegd in het beleid Veiligheid en Gezondheid.

### Protocol kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag

Op locaties voor buitenschoolse opvang van Spelenderwijs werken de pedagogisch medewerkers volgens het (gewijzigde) Protocol kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag voor de kinderopvang (inclusief afwegingskader). De pedagogisch medewerkers van Spelenderwijs hebben een online cursus "Werken met het afwegingskader in de meldcode" van RIK gevolgd. Daarbij volgen zij op regelmatige basis (bij)scholing over het protocol en hoe hiermee te werken.

### De groepsruimte

In onze groepsruimte is plek voor creatief bezig zijn, een leeshoek, een wii, tablets en tafels voor spelletjes en puzzels. Daarnaast is er een speellokaal beschikbaar waar de kinderen zich lekker kunnen bewegen.

- De toiletruimte. De groep heeft een aparte toiletruimte met wasbak en wc. Ook is er een apart toilet voor de pedagogisch medewerkers.
- Net als bij alle locaties van Spelenderwijs streven we naar een uitnodigende buitenspeelplaats. Buiten spelen biedt kinderen belangrijke andere ervaringen en spelmogelijkheden. We leggen hierbij de nadruk op bewegen en motoriek. De jongere kinderen kunnen spelen op het terrein dat omringd is door een speelhek; de grotere kinderen kunnen ook buiten het hek spelen. De kinderen kunnen rennen, skaten, voetballen, fietsen, met zand spelen en de natuur ontdekken. Ook zorgen we voor gevarieerde buitenmaterialen die gemakkelijk zijn te vinden en op te ruimen. We gaan dagelijks naar buiten. Bij slecht weer maken we gebruik van de binnenruimte (de hal en het speellokaal).
- Overige ruimtes. BSO BuitenGewoon gebruikt naast de groepsruimte ook de hal en heeft beschikking over een speellokaal..

### Kringmoment

Bij binnenkomst kunnen de kinderen aan tafel iets eten en drinken volgens het gehanteerde voedingsbeleid. De kinderen hebben dan de gelegenheid hun verhalen te delen.

### Verjaardag vieren

De meeste kinderen willen hun verjaardag ook op de BSO vieren. Daartoe organiseren we tweemaal per jaar een gezamenlijk feestje om met elkaar de verjaardagen te vieren van alle kinderen die in die periode jarig zijn of waren. Het is dan feest op de BSO met slingers, spelletjes en andere activiteiten, natuurlijk gekozen door de jarigen. Er wordt extra aandacht besteed aan het gezonde buffet, bijvoorbeeld met feestelijke hapjes.

### Feest op de BSO

Er wordt op de BSO aandacht besteed aan feesten zoals Sinterklaas, Ramadan, Suikerfeest en Kerst. Uitgangspunt bij de invulling van eten en drinken rondom deze feesten is gezonde voeding, volgens het Spelenderwijs voedingsbeleid.

### Vakantie BSO

De Vakantie BSO is nog meer dan de gewone BSO een plaats die plezier en ontspanning uitstraalt. Het is vakantie en ook op de BSO's vieren we dat! Iedere vakantie heeft een eigen thema en alle activiteiten zijn hierop afgestemd. Bij de activiteiten die we bieden, zorgen we ervoor dat jonge en oudere BSO kinderen voldoende aanbod krijgen. Daarnaast is er een afwisseling tussen activiteiten binnenshuis en buitenshuis.



De vakantieperiodes starten we met een kickoff, waarbij alle pedagogisch medewerkers worden geïnformeerd over wat er die vakantie te doen is. We proberen voor de kinderen zoveel mogelijk met vertrouwde pedagogisch medewerkers de Vakantie BSO te bemensen. We evalueren de Vakantie BSO onder ouders en pedagogisch medewerkers met behulp van een digitale vragenlijst.

#### Beschrijving afwijken Beroepskracht - Kind - Ratio (BKR)

In de vakantieopvang hebben wij een aaneengesloten openstelling van 10 uur of meer per dag. Hierbij mag maximaal 3 uur per dag afgeweken worden van de vereiste BKR. Hierbij wordt minimaal de helft van de vereiste BKR ingezet:

Bij aanwezigheid van 1 pedagogisch medewerker zijn er de volgende werktijden:

- 1) 7.30-13.15 uur
- 2) 13.00-18.30 uur

Er is 15 minuten overdrachtstijd tussen pedagogisch medewerker 1 en 2.

Geen afwijking.

Bij aanwezigheid van 2 pedagogisch medewerkers zijn er de volgende werktijden:

- 1) 7.30-17.30 uur; 1 uur afwijking
- 2) 8.30-18.30 uur; 1 uur afwijking
- pauze\* nr 1 van 13.00-13.30 uur; 0,5 uur afwijking
- pauze\* nr 2 van 13.30-14.00 uur; 0,5 uur afwijking

Het gaat hier dus om 3 uur toegestane afwijking van de BKR.

Bij aanwezigheid van 3 pedagogisch medewerkers zijn er de volgende werktijden:

- 1) 7.30-17.30 uur;
- 2) 8.30-18.30 uur;
- 3) 7.30-13.00 uur;
- 4) 13.00-18.30 uur
- pauze\* nr 1 van 12.30-13.00 uur;
- pauze\* nr 2 van 13.00-13.30 uur;

Er is hier geen afwijking.

Bij aanwezigheid van 4 pedagogisch medewerkers zijn er de volgende werktijden:

- 1) 7.30-17.30 uur;
- 2) 7.30-17.30 uur;
- 3) 8.30-18.30 uur;
- 4) 8.30-18.30 uur:
- pauze\* nr 1 van 13.00-13.30 uur;
- pauze\* nr 2 van 13.00-13.30 uur;
- pauze\* nr 3 van 13.30-14.00 uur;
- pauze\* nr 4 van 13.30-14.00 uur;

Er is hier geen afwijking.

\* Pauzetijden kunnen afwijken, bijvoorbeeld eerder aanvangen. De pauzes blijven echter opeenvolgend waardoor er altijd ten minstens de helft van de pedagogisch medewerkers op de groep aanwezig is.

#### Toedienen medicatie/zelfzorgmiddelen

[Klik hier voor de Toelichting Toedienen medicatie / zelfzorgmiddel](#)

[Foto beleid](#)

[Verklaring foto- en/of videomateriaal](#)

[Voedingsbeleid](#)

[Klik hier voor ons voedingsbeleid.](#)

## Dagindeling

Bij BSO BuitenGewoon zijn er dagelijks terugkerende gebeurtenissen. Die vormen een soort houvast voor kinderen en onze pedagogisch medewerkers. De dagindeling is als volgt:

14.00 - 15.30 uur

De kinderen worden uit school gehaald en komen binnen. Ze hangen hun jassen en tassen op. Ze maken gebruik van het toilet en wassen hun handen. Daarna drinken en eten ze iets van het gezonde buffet. Ondertussen kunnen ze hun verhaal kwijt.

15.30 - 16.45 /17.00 uur

De kinderen zijn bezig met een activiteit, zelf bedacht of op instructie/onder leiding van een derde of iemand van de groepsleiding. Of er wordt buiten gespeeld, met of zonder begeleiding.

17.00 - 18.30 uur

De kinderen worden opgehaald. In afwachting daarvan zijn zij bezig met vrij spel. Door tussentijds met elkaar te overleggen bewaken we de structuur van de middag en letten we op de overgangen tussen de verschillende programma-onderdelen. Als er verbetering of verandering nodig is, bespreken we dat in de groepsvergadering of in werkoverleggen.

## Hoofdstuk 2. Ouders

De samenwerking met ouders is voor ons belangrijk. Ouders hebben de eindverantwoordelijkheid over hun kind en dat nemen wij serieus. Kinderen voelen zich fijner bij ons als wij goed met ouders samenwerken. En zo kunnen wij ook goed aansluiten bij de ontwikkeling van het kind. Bij oudercontacten gaan wij uit van wederzijds vertrouwen en respect voor elkaars verantwoordelijkheden en mogelijkheden. Wij waarderen de betrokkenheid van ouders en doen er alles aan om ervoor te zorgen dat zij zich bij ons welkom voelen.

### 2.1. Ouders kennen en waarderen

Wij willen graag dat ouders zich welkom voelen bij onze buitenschoolse opvang. Een warm ontvangst en/of afscheid is daarbij een eerste vereiste. Daarnaast zoeken wij regelmatig contact met alle ouders. Wanneer ouders vragen hebben of belangstelling hebben voor een gesprek, maken wij daar tijd voor. Wij vinden het fijn als ouders mee kunnen voelen en mee kunnen doen door bijvoorbeeld een keertje te komen kijken, een verjaardag of feest mee te vieren, bij het halen even blijven, foto's en filmpjes te laten zien, gemaakte schatten te laten zien, ouderavonden bezoeken enzovoort. Wij zorgen ervoor dat ouders weten waar ze belangrijke (organisatorische) informatie kunnen vinden. En wij krijgen graag informatie van ouders. Wij zijn nieuwsgierig hoe het thuis met hun kind gaat. Want dan kunnen wij beter aansluiten bij (het gedrag van) het kind. Andersom vinden wij het belangrijk ouders te laten weten wat hun kind bij ons doet. Wat het kind bij ons leuk vindt, wat niet, aan welke activiteiten het kind heeft meegedaan, welke ervaringen het kind heeft opgedaan. Ook worden activiteiten op Facebook geplaatst met foto's van de kinderen. We vragen ouders uiteraard altijd eerst toestemming voor het plaatsen van deze foto's. De contacten met ouders evalueren wij regelmatig. Dat gebeurt tijdens ons teamoverleg en in het overleg met de oudercommissie. De kinderen van de buitenschoolse opvang zullen natuurlijk ook zelf hun ouders informeren. In 2019 gaan wij gebruik maken van Wedaycare. Met de software van Wedaycare zijn alle administratieve taken eenvoudig te registeren en te monitoren. Wedaycare bestaat uit een ouderapp & portaal waarbij ouders naast het aanvragen van extra opvang / ruildagen en inzien van vakantietegoed en facturen ook foto's, verhaaltjes en berichten kunnen inzien. In de medewerkersapp kunnen pedagogisch medewerkers eenvoudig alle administratieve handelingen digitaal registreren. Bijvoorbeeld: het aan- en afmelden van kinderen en medewerkers, de actuele kindplanning bekijken en delen van foto's, verhalen en berichten met de ouders.

### 2.2. Betrokkenheid en participatie

Wij vinden het belangrijk dat ouders met ons meedenken en meebeslissen. Met individuele ouders bespreken we de beste opvang voor hun kind. Vanuit de organisatie stimuleren wij ouders om mee te denken, onder andere via de oudercommissie van de locatie en in de Cliëntenraad van Spelenderwijs. Wij vinden het niet meer dan vanzelfsprekend dat ouders mee kunt beslissen over het reilen en zeilen binnen de opvang.

#### Klanttevredenheid

Wij meten met met behulp van de "Verbetermeter" continu de klanttevredenheid. Op vastgelegde momenten (1 week na start, drie maanden na start, na één jaar en na vertrek) krijgen ouders via mail het verzoek een aantal passende vragen in te vullen. De suggesties voor verbeteringen die worden aangegeven worden zo mogelijk doorgevoerd op de betreffende locatie / in de organisatie.

#### Nieuwsbrieven

Minimaal tweemaal per jaar, zo rond mei en oktober, ontvangt iedere ouder/verzorger van een kind bij Spelenderwijs een nieuwsbrief. Daarin informeert het management over (wijzigingen in) organisatiebrede onderwerpen, onder andere op het gebied van:

- pedagogisch beleid
- opvoeding, veiligheid, gezondheid
- voedingsaangelegenheden
- GGD inspecties
- openingstijden
- tarieven
- klachtenprocedure.

Naast de nieuwsbrief van Spelenderwijs ontvangen ouders minimaal 4 x per jaar een nieuwsbrief van de locatie. Hierin worden locatiegebonden zaken gedeeld. Te denken valt aan de aankondiging van thema's, aangeboden activiteiten, de verjaardagen van kinderen en oproepen voor het helpen verzamelen van materialen voor komende thema's of een eventueel GGD bezoek.

#### Oudercommissies en Cliëntenraad

Wij polsen of ouders in de oudercommissie zitting willen nemen door hen persoonlijk te benaderen. De informatie die wij dan verstrekken over de oudercommissie betreft het aantal keer vergaderen per jaar, het meedenken en meebeslissen over zaken die betrekking hebben op de kinderopvang, informatie over beleid en wetgeving en de taken van de leden.

Voor oudercommissies zijn de notulen van de vergaderingen van de Cliëntenraad inzichtelijk via de gedeelde digitale schijf. De Cliëntenraad bestaat uit een afvaardiging uit de verschillende oudercommissies.

Als de locatie over een oudercommissie beschikt, fungeren de leden als aanspreekpunt. Maar niet op iedere locatie is er een oudercommissie. In dat geval hebben wij voor ouders de mogelijkheid om mee te praten op de volgende manier geregeld. Over wijzigingen bij Spelenderwijs worden indien nodig alle ouders geïnformeerd in de nieuwsbrief. Per onderwerp vermelden wij hoe de inspraak is geregeld als de locatie niet beschikt over een oudercommissie. Door met ouders te overleggen en samen te werken kunnen wij onze dienstverlening aan hen en hun kind steeds verder verfijnen.

#### Inspectierapporten van de GGD

In de Spelenderwijs nieuwsbrief voor ouders vermeldt de beleidsmedewerker kwaliteit welke locaties er in de afgelopen periode een GGD inspectie hebben gehad. Dit is een signaal om het GGD rapport op de agenda van het overleg van de oudercommissie van de betreffende locatie te plaatsen. Ouders van locaties zonder oudercommissie kunnen het rapport op de website van Spelenderwijs inzien. Het rapport is dan te vinden op de webpagina van de locatie waar hun kind de buitenschoolse opvang bezoekt.

### **2.3. Vragen, opmerkingen, klachten**

Professionaliteit, kwaliteit en service staan bij ons hoog in het vaandel en vormen het uitgangspunt van ons handelen. Maar ook wij maken fouten en willen daarvan leren. Daarom staan we open voor vragen, opmerkingen en klachten. We zien ze als kansen om onze dienstverlening te verbeteren. Bij de kennismaking maken we ouders erop attent dat we vragen of opmerkingen graag horen, zodat wij actie kunnen ondernemen. In voorkomende gevallen kunnen zij een registratieformulier invullen. Wij controleren naderhand of de betreffende ouder tevreden is met de oplossing. Ingevulde formulieren worden ook in het werkoverleg met de unitmanager besproken. Blijkt iemand niet tevreden en kunnen wij het samen niet oplossen, dan verwijzen wij naar de in- en externe klachtenprocedure van Spelenderwijs. Op de website staat deze klachtenprocedure beschreven. De samenvatting van opmerkingen/klachten staat op intranet en wordt besproken met de Cliëntenraad.

## Hoofdstuk 3. Onze visie op kinderen en hun ontwikkeling

Onze visie op de ontwikkeling van kinderen is het **hart** van ons werk. In onze buitenschoolse opvang willen wij kinderen waardevolle 'vrije' tijd bieden, breed, uitnodigend, soms uitdagend. Onze visie bestaat uit zeven kernpunten. In hoofdstuk 4 tot en met 7 volgt de uitwerking in de praktijk van deze visie.

### 3.1. Veiligheid en welbevinden zijn de basis onder de ontwikkeling van elk kind

Een kind dat zich veilig en op zijn of haar gemak voelt heeft energie om zich te ontwikkelen. Wij willen als fundament onder ons werk veiligheid en welbevinden creëren voor alle kinderen. De kleuter krijgt de aandachtige zorg die het nodig heeft, maar ook de zelfstandige tieners in de buitenschoolse opvang weten waar ze terecht kunnen voor hulp en humor, begeleiding en stimulans. Kinderen moeten zich veilig voelen bij de pedagogisch medewerkers en bij de (sfeer in de) groep.

Bij de overgang van basisschool naar buitenschoolse opvang betekent het bijvoorbeeld dat we het kind ophalen bij school of individueel begroeten wanneer het kind zelf naar de buitenschoolse opvang kan komen. Bij nieuwe kinderen laten we zien wat er allemaal bij ons te doen is en regelmatig beginnen we met samen een spelletje. Vaak sluiten andere kinderen automatisch aan, of kent het kind al andere kinderen via school, waardoor het contact leggen met elkaar op een natuurlijke wijze verloopt. Met school is er een overdracht tussen medewerkers en docenten, vooral wanneer het met een kind die dag op school niet zo goed is gegaan. Zo weet de pedagogisch medewerker dat een kind ergens mee kan zitten tijdens de middag op de buitenschoolse opvang en kan ook de ouder beter informeren.

### 3.2. Gezond eten en bewegen is belangrijk

Voeding is meer dan eten en drinken en speelt een belangrijke rol in het dagelijks leven. Wij vinden het belangrijk om samen te genieten van gezonde en gevarieerde voeding. Ook gevarieerd bewegen is belangrijk voor de ontwikkeling van alle kinderen. Hoe wij omgaan met voeding staat verder beschreven in ons voedingsbeleid.

### 3.3. Kinderen zijn onderzoekers en ontdekkers

Als je naar kinderen kijkt dan zie je nieuwsgierigheid, verbazing, proberen, exploreren. Een baby onderzoekt zijn handjes en voetjes, een bakje, een lapje. In het begin is dit nog willekeurig, maar vanuit de zelf opgedane ontdekkingen en kennis wordt het stap voor stap meer doelgericht. Het jonge kind gaat spelenderwijs door met onderzoeken en ontdekken, vanuit willekeurig en doelgericht bezig zijn. Ze bouwen, spelen, doen alsof, lezen, zingen, rijden, springen, graven, passen, plakken, knippen. En de (pre)tiensers onderzoeken en ontdekken afhankelijk van eigen voorkeuren: snelheid, behendigheid, spelregels, de wereldbol, fotografie, websites, muziek, etc. Ze handelen spelenderwijs, doelgericht en regelmatig ook resultaatgericht. Naast al dit onderzoeken en ontdekken hebben kinderen voldoende tijd en aandacht nodig voor rust en ontspanning. Zeker om de opgedane indrukken te verwerken, maar ook gewoon voor gezelligheid, saamhorigheid en even lekker niets. Een goede balans is belangrijk. Kinderen zijn volop in ontwikkeling voor de toekomst, maar daarvoor is het belangrijk om in het nu een kleuter, een schoolkind, een (pre)tiener te mogen en kunnen zijn.

### **3.4. Elk kind ontwikkelt zich op een eigen manier**

Kinderen ontwikkelen hun kennis en vaardigheden in een min of meer voorspelbare volgorde; de volle aandacht van baby's voor het kiekeboe spelletje; de verbazing van dreumesen bij een onverwachte ontdekking; het eerste uitgesproken 'nee' van peuters; de filosofie van kleuters die vragen stellen (waarom) en eigen verbanden leggen; de blijdschap van het zelf kunnen lezen en de wereld die daardoor voor je opengaat; tieners die een specifieke vaardigheid (zang, dans, bal hooghouden, scoren, foto's maken, schrijven) oefenen of een bepaald onderwerp breed willen uitdiepen. Tegelijkertijd zijn alle kinderen verschillend. Ze bereiken bepaalde vaardigheden op verschillende tijdstippen. De ene keer maken ze een kleine ontwikkelingsstap, de andere keer een grote sprong. Daarbij ontwikkelen ze zich op verschillende manieren, bijvoorbeeld als doener, denker, dromer, regelaar, puzzelaar, uitvinder, acteur.

### **3.5. Waardevol spelen is zelf kunnen handelen, denken en informatie verwerken**

Jonge kinderen ontwikkelen en leren door zelf aan de slag te gaan, zelf 'een idee' te hebben en dat onderzoeken (zelfontdekkend spelen) en ze willen communiceren over wat ze onderzoeken en ontdekken. Spelen is een voortdurend proces van ontdekken. De nieuwe kennis en vaardigheden worden door jonge kinderen vooral vanuit eigen perspectief ervaren.

Als kinderen ouder worden breiden de manieren van ontwikkelen en leren zich uit. De verbale vermogens en hersenstructuren veranderen. Oudere kinderen begrijpen en kennen meer woorden en kunnen steeds meer vragen stellen. Ze leren ook via mondelinge, schriftelijke en visuele informatie. En hun denkvermogen zorgt er voor dat ze niet alles meer hoeven uit te vinden door te doen. Het denken wordt logischer en er worden meer verbanden gelegd. Het leren gaat nu verder dan wat toevallig op hun pad komt. Ze zoeken gericht naar bepaalde kennis en vaardigheden. Daarbij zijn ze in staat om zaken vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Hoe ouder kinderen worden hoe meer buitenwereld ze meenemen naar ons. Wanneer een kind betrokken bezig is, is er sprake van ontwikkeling. Voor deze betrokkenheid hebben kinderen motivatie nodig. Deze motivatie begint bij je veilig voelen, maar wordt versterkt door rijk spel/een rijke activiteit waarbij een kind vindingrijk kan handelen en denken. Door te genieten van alles wat hij of zij nu weet en kan, komt het kind in een positieve spiraal terecht en wil het vanuit zichzelf meer weten en kunnen.

### **3.6. Kinderen leren van andere kinderen, van pedagogisch medewerkers en van de speelomgeving**

Door te kijken naar anderen, naast elkaar te spelen, met elkaar te spelen of samen te werken, leren en ontwikkelen kinderen volop van elkaar. Ook onze pedagogisch medewerkers zijn belangrijk. Ze bieden de kinderen extra ervaringen en mogelijkheden om een volgende stap te zetten in hun persoonlijke en sociale ontwikkeling. Onze maatschappij is een democratische samenleving. Bij Spelenderwijs Ede vinden we dat opvoeding te maken heeft met de individuele ontwikkeling van kinderen en met het ingroeien in een democratische cultuur. Kinderen hebben het recht om in onze maatschappij gezien, gekend en bevestigd te worden. Het is belangrijk dat ze respect (leren) hebben voor zichzelf en anderen. We vinden het belangrijk om kinderen hierin te begeleiden met respect en aandacht voor ieders achtergrond en cultuur. We scheppen een veilige, beschermde maar tegelijkertijd uitnodigende en uitdagende speel- en leefomgeving. Een omgeving waar kinderen in een prettige sfeer samen kunnen (leren) spelen en werken passend bij hun leeftijd, interesse en mogelijkheden. En daarnaast zijn onze pedagogisch medewerkers een bron van informatie en voorbeeld voor de kinderen.

### 3.7. Alle ontwikkelingsgebieden van kinderen zijn even belangrijk

Kinderen ontwikkelen verschillende ontwikkelingsgebieden tegelijk, soms naast, soms achter elkaar. Bij Spelenderwijs Ede willen wij kinderen aansluitend op thuis en school deze brede ervaringen op laten doen. En alle stappen die kinderen bij deze ontwikkelingen zetten zijn voor ons even belangrijk. Bij Spelenderwijs Ede onderscheiden wij zeven ontwikkelingsgebieden:

- De emotionele en sociale ontwikkeling

Van je veilig voelen, welbevinden, naar vertrouwen in jezelf en anderen, samenzijn, samen spelen, belangstelling voor elkaar, samen genieten, samen delen, keuzes maken, plannetjes maken en terugkijken, troosten en getroost worden, samen vieren, samen regels maken, afspraken nakomen, onenigheid oplossen, opkomen voor jezelf en de ander, identiteitsvorming door vergelijking, verantwoordelijkheid voor elkaar dragen, participatie, anderen accepteren en met hen omgaan, competitie, genieten van elkaar, samenwerken etc.

- De motorische ontwikkeling

Van pakken van je voetje, naar om kunnen draaien, kruipen, lopen, balanceren, de bal rollen, strepen zetten met de kwast, een autootje laten rijden, de trein vastmaken, lopen over een streep, fietsen, dansen, schrijven, fluiten, voetbal, turnen, bouwen met fijne materialen, etc.

- Taal en communicatie

Van horen, huilen, kijken, brabbelen, naar luisteren, praten, gesprek voeren, rijmen, lezen, schrijven, gedichtjes maken, verhalen bedenken, informatie tot je nemen, etc.

- Rekenen

Van daar pas ik wel tussen, naar meten van de hoogte, breedte, diepte; van rekening houden met één eigenschap tegelijk, naar rekening houden met meer eigenschappen; van willekeurig tellen 1,2,7,5,10 naar  $4 \times 12 = 48$ ; van drie blokken op elkaar zetten, naar werken vanuit een bouwtekening van een kasteel; van verschil voelen tussen zacht, hard, nat, droog, licht, zwaar naar onderscheid maken en benoemen van kleuren, vormen, structuren, hoeveelheden, etc.

- Muzikale en beeldende expressie

Van geluiden horen, muziek luisteren, beelden en bewegingen zien en maken naar zingen, dansen, tekenen, schilderen, kleien, kleuren, structuren, composities, etc.

- Morele ontwikkeling

Van voelen dat we van je houden, dat je erbij hoort, naar voelen en weten dat je gewaardeerd wordt, nadenken over wat mag / niet mag en waarom, nadenken over wat een 'goed' mens is, nadenken over de verschillen tussen mensen, respecteren van anderen, etc.

- Denkontwikkeling

Van doen, ervaren, ontdekken naar toenemende concrete kennis van de mens en de wereld om je heen, naar abstracte begrippen, filosofische wijsheden etc.



## Hoofdstuk 4. Ondersteuning, interactie, stimulering

De vier klaverbladen zijn allemaal belangrijke onderdelen van ons vak. Goede ondersteuning, interactie en stimulering zijn daarbij ons belangrijkste vertrekpunt. Daarom beschrijven wij dit klaverblad als eerste.

### 4.1. Continuïteit

Om onze ondersteuning, interactie en stimulering vorm te geven zijn continuïteit en stabiliteit nodig. In de buitenschoolse opvang realiseren wij dat door de volgende afspraken in acht te nemen.

- Spelenderwijs streeft naar een vaste unitmanager bij elke locatie.
- Spelenderwijs streeft naar vaste pedagogisch medewerkers op de groepen en naar bekende invallers bij ziekte en vrije dagen.
- Spelenderwijs heeft voor elk kind/ouder een mentor. De mentor één van de pedagogisch medewerkers die op deze locatie werkt.
- In principe werken de pedagogisch medewerkers op vaste dagen. Wij proberen er zoveel mogelijk voor te zorgen dat er altijd een bekende medewerker aanwezig is.
- Door de vakanties met elkaar af te stemmen, houden we zoveel mogelijk vaste gezichten op de groep.
- Spelenderwijs plant volgens de BKR rekentool 1ratio van de Rijksoverheid. Wij houden hierbij rekening met de groeps- en leeftijdssamenstelling en afmetingen van de ruimte.
- Bij de groepsindeling houden we er rekening mee dat kinderen een vriendje of vriendinnetje van dezelfde leeftijd hebben. Ook kijken we of ze al iemand uit de groep kennen, zodat ze makkelijker aansluiting vinden.
- De indeling en inrichting van de groep en de structuur die wij bieden, geven kinderen de nodige stabiliteit en continuïteit.
- Door het gezamenlijk werken aan de uitvoering van de pedagogische werkwijze realiseren wij voor onze locaties meer continuïteit in ons aanbod voor de kinderen.

### 4.2. Ondersteuning

Wij helpen de kinderen zich bij ons veilig en op hun gemak te voelen. Daardoor groeit hun zelfvertrouwen en het vertrouwen in anderen. Emotionele veiligheid en (zelf)vertrouwen zijn voorwaarden om te kunnen genieten van het aanbod op onze locaties en om te kunnen groeien. Een goede ondersteuning bestaat uit vier dimensies. Afhankelijk van de leeftijd van de kinderen geven wij invulling aan de bijbehorende vaardigheden:

- emotionele ondersteuning
- respect voor autonomie
- structuur bieden en grenzen stellen
- informatie en uitleg geven

#### Emotionele ondersteuning

Emotioneel ondersteunen is een kind aanvoelen en van daaruit reageren op zijn of haar signalen. Het gaat over een vertrouwensrelatie aangaan, kinderen erbij laten horen binnen een positieve groepssfeer (voorbeelden: luisteren, de aai over de bol, het oogcontact, de knipoog, interesse, nieuwsgierig zijn naar het kind). Ook gaat het bij emotioneel ondersteunen over aanmoedigen, kinderen de mogelijkheid geven om nieuwe dingen te ontdekken. Voorbeelden: belangstelling tonen, betrokken zijn bij wat het kind doet, steun bieden bij moeilijke momenten, enthousiasme van het kind delen.

Bij kinderen die nog aan het wennen zijn letten wij goed op. Waar wil het graag aan mee doen, waar nog niet? Snapt het kind de activiteiten en de speelomgeving? Kan het kind aansluiting vinden bij andere kinderen? Wij leggen uit, laten zien, en blijven letterlijk of figuurlijk dichtbij. Wij dwingen

kinderen niet om mee te doen. Als het wel meedoet reageren we positief. Sommige kinderen hebben meer bemoediging nodig. Wij observeren en spelen daarop in.

#### Respect voor eigen initiatieven (autonomie)

Autonomie bieden is kinderen de ruimte geven om zelfstandig te doen, wat ze zelfstandig kunnen. Autonomie is ook kinderen de kans geven vanuit eigen interesses bezig te zijn en keuzes te maken. Kinderen voelen dat ze serieus worden genomen. Dat zorgt dat ze hun eigenwaarde ontwikkelen en zich betrokken kunnen voelen bij de groep, het spel en de activiteiten. Voorbeelden: respect voor inbreng van kinderen, keuzes bieden tussen en binnen spelmogelijkheden, reële verwachtingen hebben, kinderopparticipatie regelen.

Bij de buitenschoolse opvang hebben kinderen invloed op het verloop van de dag en mogen ze zelf kiezen wat ze willen doen.

Wij bieden daarvoor een gevarieerde speelomgeving (zie hoofdstuk 6) en verschillende activiteiten (zie hoofdstuk 7). Kinderen in de basisschoolleeftijd willen op onderzoek uit, willen weten hoe dingen werken, hoe ze iets voor elkaar kunnen krijgen, dingen uitproberen en daarover praten met andere kinderen of met ons volwassenen. Naarmate kinderen ouder worden, wordt het steeds belangrijker om meer ruimte te geven aan hun zelfstandigheid. Op elke buitenschoolse opvang vindt er een vorm van georganiseerde kinderparticipatie plaats.

### Structuur bieden en grenzen stellen

Alle kinderen hebben behoefte aan duidelijkheid en grenzen. Het geeft ze de houvast die ze nodig hebben bij het zelfstandig aan de slag gaan. Voorbeelden: een overzichtelijke speel / leefomgeving, een begrijpelijke dagindeling, consequente en duidelijke regels die uitgelegd worden aan kinderen, duidelijk gedrag van pedagogisch medewerkers, thematisch werken. Structuur bieden en grenzen stellen lijkt het tegenovergestelde van respect voor eigen initiatief, maar het gaat om het zoeken naar een goed evenwicht tussen deze twee. Een evenwicht tussen vrijheid en zelfstandigheid en het handhaven van structuur. En voor elke (leeftijds)groep en voor elk kind ligt deze balans weer anders.

### Afspraken en regels in de buitenschoolse opvang

1. *Regels/afspraken rond veiligheid van kinderen.* Om het voor kinderen zo veilig mogelijk te maken, houden we ons bij de inrichting van het gebouw aan de eisen van de GGD. Dat betekent bijvoorbeeld knelbeveiliging, veiligheidsglas, snoeren en stopcontacten hoog en beveiligd, een maximum temperatuur op warmwaterkranen. Wij controleren regelmatig op veiligheid van ons spelmateriaal, zowel binnen als buiten. We hanteren huisregels die zichtbaar in het lokaal zijn opgehangen en met de kinderen zijn besproken.
2. *Regels /afspraken rond waarden en normen (omgangsvormen).* We benoemen het gedrag dat het kind laat zien en we oordelen niet over hem of haar. We leren kinderen om elkaar geen pijn te doen of iemand buiten te sluiten en om conflicten samen op te lossen. Kinderen mogen materialen niet kapot maken en ruimen zelf de materialen op waarmee ze hebben gespeeld. We corrigeren ongepast schreeuwen, negatief fysiek contact, pesten en ongewenst taalgebruik en bieden . We bieden kinderen gepaste alternatieven om hun emoties te uiten. Wij accepteren zondig behoefte aan privacy. Wij praten met ouders alleen over hun eigen kind. Als het in het belang van het kind is om met een ander dan de eigen ouders over hem of haar te praten, dan doen we dit uitsluitend na overleg met en toestemming van de ouders. Regelmatig nemen we de regels door in de kring.
3. *Regels/ afspraken rond individuele behoeften van kinderen.* Door informatie verkregen via kinderen, ouders en de school en door onze dagelijkse observaties leren we wat de individuele behoeften van de kinderen zijn. Het ene kind heeft bijvoorbeeld behoefte aan veel structuur en regels, het andere aan rustig spel. Weer een ander kind zal veel beweging nodig hebben. Tijdens de opvangtijd houden we hier rekening mee. Onderling spreken we regelmatig de behoeftes door en passen ons daarbij aan.

### Regels/ afspraken voor medewerkers.

De regels die voor kinderen gelden, gelden ook voor ons. Door te reflecteren op onszelf en elkaar regelmatig feedback te geven, zorgen wij ervoor dat we een goed voorbeeld en rolmodel zijn voor de kinderen. Wij verheffen onze stem niet, zijn rustig en laten de kinderen vooral zien hoe je omgaat met andere kinderen en volwassenen. We tonen respect voor de kinderen en hun ouders, en voor collega's, en laten ieder in zijn of haar waarde.

### Informatie en uitleg geven

We geven vrijwel voortdurend uitleg en informatie aan kinderen. Het is belangrijk om deze informatie te laten aansluiten bij de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de behoefte van kinderen, logisch van opbouw is en een goed tempo heeft. In de dagelijkse, gezellige drukte van de buitenschoolse opvang zien wij informatie en uitleg geven als een constante uitdaging.

Daarbij zoeken wij ook samen met de kinderen naar de extra informatie die ze nodig hebben bij hun activiteiten (internet, boeken).

### 4.3. Interactie

Kinderen hebben behoefte aan aandachtige omgang en oprechte interesse. Bij Spelenderwijs Ede nemen wij dit serieus. Wij communiceren met kinderen mee vanuit plezier in en interesse voor elk kind. Afhankelijk van de leeftijd van kinderen zorgen wij voor de balans tussen het één op één gesprek, kleine groepsgesprekken en gesprekken met de hele groep. Wij letten er daarbij op dat de onderlinge omgang is gebaseerd op begrip, respect, interesse en duidelijkheid. De Nederlandse taal is hierbij de voertaal. Tegelijkertijd kan het voorkomen dat een pedagogisch medewerker werkgerelateerd, voor een beter begrip, iets uitlegt in de voertaal van de ouder.

#### De interactie tussen pedagogisch medewerkers en kinderen

Alle kinderen zijn voortdurend bezig met contact zoeken met een variëteit aan (non)verbale gedragingen. Het regelmatig (non)verbaal opvangen van deze grote en kleine signalen geeft kinderen zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen. Door kinderen regelmatig te zien leren wij de kinderen en hun contactinitiatieven kennen. Ook wij nemen initiatieven tot contact. Bijvoorbeeld aandacht vragen voor een activiteit of gebeurtenis, kinderen bij een spel betrekken of stimuleren tot een bepaalde activiteit, een gezellige babbel beginnen. De reacties van het kinderen zijn weer uitgangspunt bij de voortzetting van het contact. Een positieve communicatieve sfeer ontstaat door regelmatige beurtwisselingen in één op één situaties of een groepssituatie. Soms zullen wij deze gesprekken willen verdiepen / uitbouwen. Daarmee doen wij een beroep op het denkvermogen van kinderen. In een groepssituatie zullen wij proberen iedereen te betrekken bij wat er gebeurt. Het is belangrijk dat wij kinderen laten weten wanneer wij het gesprek afsluiten. Ook kinderen geven (non) verbaal aan als voor hen het contact is afgelopen. Het is belangrijk voor kinderen dat wij dit zichtbaar opmerken.

#### Het begeleiden van (groeps)interacties tussen kinderen

De onderlinge relaties van kinderen vinden wij belangrijk. Het samenzijn, erbij horen, dat geeft kinderen een fijn gevoel, plezier. Daarnaast ontwikkelen en leren ze volop van elkaar en vullen elkaar aan. Deze onderlinge interacties van kinderen begeleiden wij eveneens met begrip, respect, interesse en duidelijkheid als uitgangspunt. Wij proberen dit ook regelmatig te benoemen. En wij beseffen dat de onderlinge omgang van ons als volwassenen hierbij een constant voorbeeld is. In de omgang met elkaar komen positieve en negatieve ervaringen voor. Wij staan voor een positieve benadering door zoveel mogelijk accent te leggen op en het aangeven van gewenst gedrag. Negatieve ongewenste momenten proberen wij kort te houden of om te buigen. Wij proberen conflicten zo mogelijk te voorkomen door steeds te blijven reflecteren op de vier klaverbladen. Door respectvolle ondersteuning en interactie, het observeren van kinderen bij spel en activiteiten, meedoen met kinderen, een soepele dagindeling en een sfeervolle speel leefomgeving, zorgen wij voor een open en ontspannen sfeer in de groep. Dat zorgt dat kinderen positieve ervaringen opdoen in het contact met elkaar. Het versterkt hun welbevinden, zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen.

#### Probleemsituaties / Conflictsituaties

Natuurlijk ervaren kinderen soms problemen en zijn er tussen kinderen soms conflicten. Dat hoort er bij en wij zien ze als leermomenten voor hun (sociale) ontwikkeling. Kinderen leren hun gevoel, hun mening te laten horen en zien. Ze leren zichzelf en de ander beter te begrijpen. Ze leren oplossingen zoeken. Ze leren sociale en morele regels. Bij een probleem / conflict stoppen wij, snel maar rustig, ontoelaatbaar gedrag. Wij laten kinderen hun emotie op een toelaatbare manier uiten (stoom afblazen) en benoemen dit (je bent boos he?, ik zie dat je verdrietig bent, wat een diepe zucht). Kinderen vertellen zelf wat er is voorgevallen. Wij checken daarna of wij het goed hebben verwoord of begrepen. Wij geven als objectieve bemiddelaar bij jonge kinderen één of enkele compromis voorstellen. Zo gauw kinderen het kunnen, vragen wij of ze zelf een oplossing kunnen bedenken.

Wij letten erop dat de oplossing naar tevredenheid van alle kinderen is. Daarna volgen wij de kinderen een tijdje bij het spel om te zien of het compromis / de oplossing werkt.

#### Normen en waarden

Door bovenstaande willen wij uitstralen dat wij een actieve en positieve belangstelling hebben voor verschillen tussen mensen. Dat wij openstaan voor de eigen inbreng van kinderen en ze aanmoedigen zich te uiten en hun mening te geven. Tegelijkertijd stimuleren wij kinderen om anderen te horen, te zien en te begrijpen. We stimuleren kinderen passend bij hun leeftijd na te denken over hoe de wereld in elkaar zit en hun mening te vormen over wat goed en niet goed is, op een manier die de ander in de waarde laat. Wij leren kinderen sociale en morele regels en oplossingen zoeken bij problemen en conflicten. Zo leren kinderen wat wel en niet toelaatbaar is. Als medewerkers zijn wij een voorbeeld voor kinderen en hanteren een (democratische) oplossingsgerichte houding.

### **4.4. Stimuleren**

Ontdekkend, spelenderwijs ontwikkelen of waardevol spelen vraagt soms ook om gerichte stimulering. Wij grijpen ontwikkelingskansen die zich spontaan voordoen door naar kinderen te kijken, aan te sluiten bij hun spel en met ze te praten. En we creëren kansen voor kinderen door bewust activiteiten te plannen en aan te bieden. En daarbij natuurlijk weer kijken, praten en aansluiten. Stimuleren kan niet zonder ondersteuning en interactie. Deze twee zijn echt de basis bij stimulering. Door kinderen te kennen, te weten waar hun interesse en mogelijkheden liggen kunnen wij kinderen stimuleren.

Wij zorgen dat de kinderen waardevolle 'vrije' tijd ervaringen op kunnen doen. Wij zorgen dat de materialen het mogelijk maken een volgende stap te kunnen zetten. We helpen kinderen als ze iets nog niet helemaal alleen kunnen of durven. In allerlei spelsituaties en activiteiten zien we volop didactische mogelijkheden waaruit we per kind en situatie kiezen: intenties en plannen van kinderen verwoorden, intenties en plannen van kinderen helpen realiseren, zorgen voor nieuwe materialen bij vertrouwd spel, zorgen voor een nieuw idee bij bestaand spel, open vragen stellen, samen oplossingen zoeken, verwerken van indrukken, kinderen bij elkaar betrekken, meespelen, voorspelen, voorbeelden geven, instructie geven, etc.

Na een dag veel stilzitten op school, hebben de kinderen van de buitenschoolse opvang ook behoefte aan ontspanning en/of beweging. Daarom vinden wij het belangrijk dat de kinderen bij ons een gevarieerde speelomgeving en afwisselende activiteiten aangeboden krijgen. Dit kan variëren van sport, techniek, koken, handvaardigheid tot bewegingsspelletjes. Maar ook lekker lezen op de bank is een mogelijkheid. De jongste en de oudere kinderen kunnen hierbij worden gescheiden, om de kinderen op hun eigen niveau en tempo mee te kunnen laten doen. Als een kind zelf weinig tot spel en/of ontmoeten of ontspanning komt, bieden we gericht op de interesse van het kind een activiteit aan. Dat kan gaan om samenspelen, ons helpen met klusjes of een ander kind hierbij betrekken. Maar wanneer een kind alleen wil spelen of alleen wil zijn, dan respecteren we dat ook. Wij evalueren tijdens de werkoverleggen en kindbesprekingen ons eigen handelen: onze ondersteuning, onze interactie, voorkomende conflicten en hun oplossing, en onze wijze van stimuleren.

### **4.5. Wennen**

Ook in de buitenschoolse opvang nemen wij de tijd om kinderen en ouders welkom te heten, wegwijs te maken en afspraken te maken. Er wordt altijd een wendag afgesproken. Op die dag kan het kind goed rondkijken naar de kinderen, de pedagogisch medewerkers, en naar wat er te beleven is. Als een kind moeilijk kan wennen, blijft de ouder er de eerste keer vaak bij. In dat geval wordt er nog een tweede wenaafspraak gemaakt, zodat het kijken samen met de ouder rustig kan worden afgebouwd.

# Hoofdstuk 5. Observeren, volgen en signaleren

## 5.1. Mentorschap

Bij Spelenderwijs krijgt ieder kind een mentor. De mentor is bij ons een pedagogisch medewerker die werkt op de groep van het kind. De mentor is het aanspreekpunt voor ouders bij vragen over de ontwikkeling en het welbevinden van hun kind. In de buitenschoolse opvang is de mentor ook het aanspreekpunt voor het kind. Als ouders dat willen kunnen ze vragen om een gesprek. Ook als wij een gezamenlijk gesprek belangrijk vinden zullen wij ouders uitnodigen. Ouders van nieuwe kinderen krijgen schriftelijk te horen wie de mentor van hun kind wordt en we vertellen het persoonlijk aan het kind.

## 5.2. Observeren / dagelijks kijken

We kijken gedurende de opvang regelmatig bewust naar kinderen. Door te kijken naar wat kinderen bezighoudt, wat en hoe ze iets maken, leren wij de kinderen beter kennen. Want kinderen die bezig zijn laten hun interesses en ontwikkeling zien. En daar kunnen wij als pedagogisch medewerkers weer op reageren met bijvoorbeeld spelmaterialen en aansluitende activiteiten

## 5.3. Volgen van de ontwikkeling

Ook het gericht volgen van de ontwikkeling is een taak van ons. Het dagelijks kijken naar kinderen is de basis onder het volgen van de ontwikkeling van kinderen. In de buitenschoolse opvang vullen wij voor kinderen eenmaal per jaar het formulier KIIK (Bazalt) in. We nodigen ouders uit om dit door ons ingevulde formulier samen te bespreken.

## 5.4. Kwaliteitsverbetering door het volgen van kinderen

Ons dagelijks kijken en het ingevulde KIIK formulier worden gebruikt om samen met de ouders na te denken over het meest geschikte aanbod voor hun kind. Ook onderling bespreken wij de observaties en formulieren in de werkoverleggen met de unitmanager. Veranderingen in ons aanbod voor alle kinderen bespreken wij met de oudercommissie.

## 5.5. Overdracht

Bij de buitenschoolse opvang vindt de dagelijkse overdracht tussen de pedagogisch medewerkers en/of eventuele invallers plaats via de overdrachtsmap en de agenda. Bijzonderheden staan bij de stamgegevens van het kind. Als kinderen uit school naar de buitenschoolse opvang komen en er bijzonderheden zijn, dan meldt de leerkracht dat mondeling bij de pedagogisch medewerker van Spelenderwijs. Worden de kinderen aan het eind van de dag bij ons opgehaald, dan informeren wij de ouders over deze dag of week. Dat doen wij eventueel samen met het kind. Wanneer hij of zij alleen naar huis gaat, nemen wij zo nodig telefonisch contact op met de ouders. Bij het verwerken van de gegevens van het kindvolgsysteem en bij de (mondelijke) overdracht werkt Spelenderwijs volgens het privacyreglement. Het privacyreglement is te vinden op de website van Spelenderwijs.

## **5.6. Kinderen nieuwsgierig maken en houden**

Voor alle kinderen werken wij gedifferentieerd. We bieden materialen en activiteiten die passen bij hun niveau en interesse, zodat kinderen nieuwsgierig blijven en ze de volgende stap als vanzelf kunnen ervaren, ontdekken. Wij zorgen voor een afwisseling binnen en tussen de in hoofdstuk drie genoemde ontwikkelingsgebieden. In de buitenschoolse opvang doen we dit via de thema's.

## **5.7. Signaleren**

Wij observeren en volgen de ontwikkeling van kinderen. Wij kunnen daarbij een (lichte) zorg voelen of een mogelijk probleem bij de ontwikkeling van een kind signaleren. Blijkt uit onze observaties dat er aanleiding is tot zorg, dan wordt dat eerst met ouders besproken. Indien gewenst en/of noodzakelijk kan gerichte signalering en advisering, uitgevoerd door CJG, Meekijkteam of een andere externe deskundige de volgende stap zijn. Dit gebeurt uiteraard altijd in nauw overleg en met instemming van de ouders. In deze situaties blijven wij zorgvuldig in contact met ouders en , na toestemming van de ouders, ook met de externe instanties en de eventuele basisschool. Binnen het team evalueren wij de signalering.

## Hoofdstuk 6. De speel / leefomgeving

### 6.1. Veilig, schoon en gezond

Een fysiek veilige omgeving voor kinderen en volwassenen is natuurlijk de eerste voorwaarde waar wij als buitenschoolse opvang aan moeten en willen voldoen. Veilig, schoon en gezond zijn de ruimte binnen en buiten, de inrichting (kasten, stoelen, aankleding van de muren, etc.), het speelgoed, de materialen. Maar wij hebben in dit verband ook het eten wat wordt meegenomen of ter plaatse wordt bereid en over de hygiënische verzorging en begeleiding van kinderen. Wij zijn deskundig en gericht op veiligheid, hygiëne en gezondheid voor kinderen.

### 6.2. De indeling van ruimte

We zorgen voor een prettige, sfeervolle, rustige uitstraling met bewust kleurgebruik en een bij de leeftijd van de kinderen passende aankleding van de wanden. Een plek waar de kinderen, ouders en wijzelf ons prettig voelen. We zorgen voor een aankleding en indeling die aantrekkelijk is, zonder dat kinderen overprikkeld raken. De indeling biedt goed overzicht en houdt rekening met belangrijke looproutes. De toiletruimtes bieden passende privacy en zelfstandigheid.

De speel / leefruimte is verdeeld in hoeken/ruimtes/plekken. Elke ruimte, hoek of plek is bedoeld en geschikt gemaakt voor een bepaald soort spel of activiteit. De afbakening tussen deze plekken (kasten, speelschermen, matten, tape etc.) zorgt voor duidelijkheid en concentratie. Er is ruimte voor rustig en meer actief spel, voor individueel spel, spelen in kleine groepjes en voor een verjaardag vieren met z'n allen. In de buitenschoolse opvang is er ruimte voor 'met een boekje in een hoekje', computer, een optreden voor 'publiek' (je eigen vrienden), een plek om creatief bezig te zijn, een plek om te bouwen met verschillende materialen, een tafel voor spelletjes en puzzels en een thema-plek.

### 6.3. De inrichting van de ruimtes, hoeken, plekken

Wij zoeken, soms samen met de kinderen, naar betekenisvolle materialen voor in de speelruimtes. Wij zorgen dat alle kinderen in de hoeken iets van hun niveau kunnen vinden en voldoende keuzes hebben. Kinderen kunnen naast of met elkaar bezig zijn met voldoende materialen. Het materiaal wordt regelmatig aangevuld en / of afgewisseld. Daarbij zijn er in elke groep materialen en illustraties te vinden waarop verschillende culturen en rollen zichtbaar zijn. Ook vinden we het belangrijk open materiaal aan te bieden en veilige echte materialen, passend bij de leeftijd van de kinderen. Bij open materiaal kunnen kinderen zelf hun betekenis aan dit materiaal verlenen. Denk aan rolletjes, dozen, doeken. Ook echte materialen kunnen voor spelverdieping zorgen. In de buitenschoolse opvang gaat het daarbij bijvoorbeeld om verkleedkleden, soms echte schildersdoeken of een microfoon.

### 6.4. Kinderen kunnen het materiaal vinden en gemakkelijk opbergen

Dit betekent dat de materialen overzichtelijk zijn geplaatst en zo nodig zijn gelabeld. Deze ordening helpt onszelf maar is ook belangrijk voor de activiteiten van kinderen. Ook voor ouders is het handig om snel een goed overzicht te hebben. We zorgen dat het pakken en opruimen van materialen gemakkelijk kan verlopen. Voor het spel of de activiteit van kinderen is het soms belangrijk gemaakte spullen een tijdje te kunnen bewaren om bijvoorbeeld de volgende keer verder te kunnen gaan of het gemaakte tentoon te stellen. We zorgen dat ook hiervoor een plek is gereserveerd.



## 6.5. Buiten spelen

Bij alle locaties van Spelenderwijs Ede streven we naar uitnodigende buitenspeelplaatsen. Het buiten spelen biedt kinderen belangrijke andere ervaringen en spelmogelijkheden. We leggen hierbij de nadruk op bewegen en motoriek. Hier kunnen kinderen rennen, voetballen, fietsen, met zand spelen en zaken in de natuur ontdekken. Ook buiten zorgen wij voor een zichtbare verdeling van de ruimte. We letten zo veel mogelijk op een veilige, gevarieerde ondergrond (bijvoorbeeld gras, steen, zand, klein niveauverschil) die past bij het daar te spelen spel. Ook zorgen wij voor gevarieerde buitenmaterialen die gemakkelijk te vinden en op te ruimen zijn.

# Hoofdstuk 7. De dagindeling

## 7.1. Een vaste, maar flexibel dagschema met soepele overgangen

Een dagschema is een vaste volgorde van dagelijkse gebeurtenissen. Natuurlijk is het dagschema tegelijkertijd ook weer flexibel. Elke dag hebben kinderen de ruimte om vrij te spelen of bezig te zijn. Daarnaast bieden we als Spelenderwijs Ede de kinderen van de buitenschoolse opvang elke dag activiteiten aan die door het jaar heen veel verschillende ontwikkelingsgebieden bestrijken. Bij de georganiseerde activiteiten letten de pedagogisch medewerkers op de ruimte voor kinderen om eigen initiatieven te blijven nemen.

Overgangsmomenten zijn van zichzelf snel chaotisch. Daarom is het belangrijk om hierbij zo nodig rituelen te bedenken waarbij overzicht mogelijk is. Denk bijvoorbeeld aan de overgang van school naar Spelenderwijs Ede, de overgangen in spelsituaties die kinderen zelf kiezen of overgangen in de activiteiten die worden aangeboden of de overgang van buitenschoolse opvang naar sport, muziek of thuis.

## 7.2. De nadruk op spelen in kleine groepen

Kinderen spelen in kleine groepjes als ze bijvoorbeeld knutselen of samen met een groepje spelen (vrij of aan de hand van het thema). Of als ze op de bank samen lezen. Ze werken ook in een klein groepje als ze samen met een vriendje of vriendinnetje spontaan dezelfde activiteit kiezen. De verschillende speelhoeken stimuleren de kinderen naast of met elkaar te gaan spelen. Kleine groepjes creëren we onder andere ook door als pedagogisch medewerker mee te spelen, of een activiteit aan te bieden en kinderen uit te nodigen.

## 7.3. Als kinderen niet mee willen doen

De kinderen hebben invloed op het verloop van de dag en mogen zelf kiezen wat ze willen doen. Wij bieden gevarieerde activiteiten en hopen dat ze geïnspireerd worden om mee te gaan doen. Wij dwingen kinderen niet om mee te doen. Als het wel meedoet reageren we positief. Sommige kinderen hebben meer bemoediging nodig. Wij observeren en spelen daarop in.

## 7.4. Dagen aan elkaar verbinden

Kinderen verbinden activiteiten aan elkaar als wij ze daar de ruimte voor geven. Dat doen wij met onze thema's, activiteiten en het bieden van bewaarruimte voor spel waar een volgende keer verder op door kan worden gegaan.

## 7.5. De dagindeling bij de buitenschoolse opvang

Zinvolle vrije tijd en altijd iets te beleven bij de BSO is ons motto voor de buitenschoolse opvang. Omdat ook andere verenigingen na schooltijd activiteiten bieden stemmen wij als buitenschoolse opvang ons aanbod af op de kinderen die bij ons komen. Wij willen ze veel verschillende ervaringen bieden. Door elke maand met een ander thema te werken zorgen wij ervoor dat alle kinderen speciale activiteiten krijgen aangeboden. Door de thema's is er volop afwisseling in toneelspelen, muziek, techniek, natuurkunde, gezelschapsspelen, buitenspelen, koken, bouwen en knutselen. Voor sommige buitenschoolse ervaringen heb je specialisten nodig, professionals en vrijwilligers. Zo komen onze timmer en fotografie opa's regelmatig langs. En er zijn regelmatig workshops als judo, streetdance, ehbo, etc. Daarbij vinden wij kinderpaticipatie bij ons aanbod belangrijk. Ze denken volop mee over de thema's en hun inhoud.

De onderdelen van de middag bij de buitenschoolse opvang zijn:

- het halen uit school / uit school komen
- binnenkomst (even bijkomen, kinderen bewust aandacht geven)
- een rustig eet- en drinkmoment (buffetje)
- vrij spelen en buiten spelen
- thematisch georganiseerde activiteiten
- groepsmomenten om iets te vieren
- rustige momenten
- opruimen

## **7.6. De dagindeling bij de vakantieopvang**

Ook in de schoolvakanties is er altijd wat te beleven bij de buitenschoolse opvang. Samen met de kinderen bedenken wij voor elke vakantie een thema. De thema's worden met veel gevarieerde activiteiten uitgewerkt. We spelen en genieten in de vakantieopvang en maken graag uitstapjes.

De vaste onderdelen van een vakantiedag zijn

- binnenkomst
- vrij spelen en buitenspelen
- thematisch gerichte georganiseerde activiteiten en groepsmomenten
- rustige momenten
- opruimen
- een drietal eet- en drinkmomenten (ochtendtussendoortje, lunch, middag tussendoortje)

## **7.7. Pedagogisch Medewerkers eten mee**

Bij Spelenderwijs vinden wij het belangrijk dat pedagogisch medewerkers een voorbeeldrol vervullen en het opgestelde (voedings)beleid uitdragen. Vanuit die optiek is het gewoonte dat pedagogisch medewerkers met de kinderen mee eten op die locaties waar een lunch wordt aangeboden. Dit zijn locaties die vanaf 12.00 open zijn, maar dit geldt ook tijdens de vakantieopvang en wanneer een locatie geopend is tijdens een studiedag.

# Literatuur

Aarssen, J. van der Bolt, L., Leseman, P., Davidse, N.J., de Jong, M.T., Bus, A.G., Mesman, J. (2010). Zelfsturing als basis voor de ontwikkeling van het kind. Sardes speciale editie. Nr 9. September 2010.

Aarts, M.C. (2017) Group Functioning in Child Care Centers. Nijmegen: Behavioural Science Institute.

Ballex, M. (2005). Werken aan welbevinden. Evalueren door observeren, 3e druk. Amsterdam: SWP.

Bazalt. KIK! voor de BSO

Boogaard, M., Daalen-Kapteijn, M. van & Gevers Deynoot-Schaub, M. (2012). De Kwaliteitsmonitor BSO. Amsterdam: SWP.

Boonstra, M., Jepma, I.J. (2014). Lerenderwijs, samenwerken aan kwaliteit in de kinderopvang. Reed Business Education.

Edwards, C., Gandini, L., Forman, G., (1998). De honderd talen van kinderen. SWP

Fukkink, R., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., Helmerhorst, K.O.W., Bollen, I., & Riksen Walraven, J.M.A. (2013). Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven. Amsterdam/Nijmegen: NCKO.

Gevers Deynoot-Schaub, M., Fukkink, R., Riksen-Walraven, M., Kruijff, R. de, Helmerhorst, K. & Tavecchio, L. (2009). De NCKO-Kwaliteitsmonitor. Amsterdam: SWP.

Gordon, T., (1970). Luisteren naar kinderen. Elsevier

Hoekstra, E., Van Liempd, I., (2011) Ruimte maken voor vier tot twaalf jaar. Over inrichten van ruimte voor buitenschoolse opvang. SWP

Hoenisch, N., Niggemeyer, E., (2008) Mathekings, Jonge kinderen aan de slag met wiskunde. SWP

ISSA, VBJK, MUTANT (2016). EUROPEES KADER VOOR KWALITEIT (Nederlandse samenvatting) – European Quality Framework ECEC / EQF.

Jongepier, N., Meij, H., (2001) Inspelen op peuters. NJI/SWP

Jong, L. de & Kleerekoper, L. (2010). Training Communicatie is meer dan samen praten en spelen. Lucie de Jong training & Advies.

Keulen, van, A. & Singer, E. (2012). Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0 – 13 jaar. Amsterdam: Reed Business.

Kwok, S. & Meij, H. (2009). Training Laten Spelen is een Vak 4 – 12 jaar. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Laevers, F., Leijnen, A., Veulemans, K. (1993) De kwaliteit van de opvang in kinderdagverblijven. Welbevinden en Betrokkenheid als sleutelvariabele. Pedagogisch tijdschrift, 18, nr 5/6, p. 343-358

Laevers, F., Buyse, E., Daems, M. & Declercq, B. (2016). Welbevinden en betrokkenheid als toetsstenen voor kwaliteit in de kinderopvang (Uitgave Kennisdossier kinderopvang BKK). Utrecht: BKK. Download via [http://stichtingbkk.nl/images/Kennisdossier\\_BKK2016003\\_LR\\_DEF.pdf](http://stichtingbkk.nl/images/Kennisdossier_BKK2016003_LR_DEF.pdf)

Ligtermoet, I., Zwetsloot, L. (2000), Ouders betrekken bij kindercentra. Het kan! NIZW

Meij, H. (2002) SPEEL, Spelenderwijs naar effectief ervaren en leren. NIZW

Meij, H. (2011). De basis van opvoeding en ontwikkeling. Utrecht: NJi. Meij, H. (2011).

Training Laten Spelen is een Vak 0 – 4 jaar. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Melhuish, E. (2013). Early Childhood Education and Care: Long-term effects, Den Haag.

Oenen, van, S. & Westering, Y. van. (2010). Een solide basis voor positief jeugdbeleid. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Poot-van der Windt, H., De motorische ontwikkeling, leren door bewegen. Line Up Media Service

- Poot-van der Windt, H., De zintuiglijke ontwikkeling, leren door te ontvangen. Line Up Media Service
- Riksen-Walraven, M. (1981, 1996), Inspelen op baby's en peuters, ontwikkelingsspelletjes. Bohn Stafleu Van Loghum
- Riksen-Walraven, J.M.A. (2000). Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang (Oratie Universiteit van Amsterdam). Amsterdam: Vossiuspers AUP.
- Riksen-Walraven, M. (2004). Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria. In: R. IJzendoorn, L. Tavecchio en M. Riksen-Walraven (red.). De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Amsterdam: Boom. (p 100-123).
- Schreuder, L., Boogaard, M., Fukkink, R. & Hoex, J. (2011) . Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.
- Schoemaker, J., Strik, A., Hoex, J. (2015) Oog voor interactie. Training taal- en interactievaardigheden. Alkmaar: Buro Extern.
- Singer, E. & Kleerekoper, L. (2009). Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.
- Singer, E., & D. de Haan. (2013). Speels, liefdevol en vakkundig. Theorie over ontwikkeling, opvoeding en educatie van jonge kinderen. Amsterdam: SWP.
- Strik, A. & Schoemaker, J. (2014) Interactievaardigheden. Een kindvolgende benadering. Amsterdam: Reed Business.
- VVE programma's Piramide (O &O) , Kaleidoscoop (NJI),Ko totaal (CED Groep), BAS Groen-educatief.
- Winter, M. de (2011) Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding. Amsterdam: SWP